

УДОСКОНАЛЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Обухівська Антоніна Григорівна,

к. психол. н., старший дослідник,
завідувач лабораторії психологічного супроводу
дітей з особливими освітніми потребами
УНМЦ практичної психології і соціальної роботи,
м. Київ, Україна

Анотація: Звернено увагу на потребу аналізу процесу реформування освіти дітей з особливими освітніми потребами. Названо ключові недоліки запровадження інклюзивного навчання і проведення реформування спеціальної освіти серед яких — недосконалість комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи. Запропоновано шляхи її удосконалення.

Ключові слова: Оцінка психолого-педагогічного розвитку, дитина з особливими освітніми потребами, висновок про комплексну оцінку розвитку, інклюзивно-ресурсний центр.

На сучасному етапі в українській освіті дітей з особливими освітніми потребами відбуваються кардинальні зміни під впливом її реформування. Головними результатами таких змін стало *вирішення ключових проблем* освіти названої категорії дітей. У вітчизняній законодавчій базі вони закріплені як принципи загальності та доступності освіти для всіх, створення Інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) та запровадження комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку осіб з особливими освітніми потребами [1; 2].

Загалом ми схвалюємо названі досягнення. У той же час практика реалізації завдань реформування накопичила достатньо негативних фактів, які істотно ускладнюють освітній процес названої категорії дітей, почасти зумовлюють його недостатню продуктивність і зрештою нівелюють суспільні

очікування щодо здобуття ними якісної освіти

У зв'язку із зазначеним вище у сфері спеціальної освіти гостро назріла потреба в аналізі процесу реформування, осмисленні його недосконалостей з метою можливого їх перегляду та усунення.

На основі теоретико-методологічного вивчення процесу реформування спеціальної освіти та аналізу практичного досвіду його реалізації в наших наукових дослідженнях висвітлювались негативні особливості та труднощі, що перешкоджають забезпеченню належних рівнів підтримки в освітньому процесі дітям з ООП [3; 4].

Ключовою недосконалістю реформи визнано недостатньо обґрунтовану імплементацію новітніх освітніх ідей шляхом всеосяжного впровадження інклюзивного навчання як домінуючої освітньої технології. На противагу зарубіжному досвіду в нашому суспільстві до цієї форми навчання сформувалось дещо перевищене ставлення як до єдино прийнятної в умовах сьогодення, яке мало замінити собою спеціальне навчання. Внаслідок цього відбувся відступ від вивіреної практикою спеціального навчання основних засад вітчизняної методології спеціальної психолого-педагогічної науки без будь якого врахування багатих й широко розгалужених за усіма видами порушень психічного розвитку здобутками вітчизняної педагогіки і психології.

Особливо руйнівню таке ставлення позначилося на базовому напрямку забезпечення учбової діяльності дітей з ООП — діагностиці психічного розвитку й оцінці їхніх індивідуальних можливостей засвоєння знань, умінь, соціального досвіду. Теоретичний аналіз літературних джерел у контексті проблеми дослідження виявив фактичну відсутність спрямованості на оцінку (діагностику) освітніх труднощів дітей з особливими освітніми потребами у вітчизняній освітній практиці. Тим часом психолого-педагогічна діагностика лежить в основі якості здобуття освіти дітьми. Результати її є визначальними для побудови їхньої освітньої траєкторії та успішної реалізації ними навчальних здатностей як *суб'єктів* учбової діяльності.

З впровадженням інклюзивного навчання законодавчо утверджена

головним методом діагностики комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини, результати якої відображаються у законодавчо визначеному документі — Висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи (далі — Висновок). Названий Висновок виступає інструментом забезпечення якості освіти дитини шляхом визначення її освітніх труднощів і надання адекватних освітніх засобів, допомоги, рівня підтримки.

Чинна комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку осіб з ОПІ є структурованим збором широкого комплексу систематизованих показників за визначеними параметрами, заданими у формі Висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи [2].

Одним з виявних недоліків проведення реформування спеціальної освіти є недосконалість комплексної оцінки розвитку, яка полягає у недостатній цілеспрямованості інформації, яка збирається на основі Автоматизованої системи за визначеним комплексом методик.

На основі широкого вивчення наданих у рамках експериментальної роботи Висновків встановлені їх недоліки. Як юридичний документ Висновок являє собою набір фактів про особливості розвитку дитини в різних сферах, проте не містить власне висновку, тобто узагальненої інформації щодо типу (категорії) порушення, освітніх труднощів, а також причин їх виникнення. При цьому багатоманітність ознак опису функцій у структурі порушеного розвитку істотно ускладнює процес сприймання і складання цілісного уявлення про головне та похідні порушення розвитку, про потенційні можливості розвитку. Адже відомо, що при різних типах порушень картина їх проявів часто збігається. Тому ймовірність неоднозначного трактування фактів, що визначаються як «сильні і слабкі» сторони дитини в залежності від її віку, умов життєдіяльності є дуже високою, що ставить під сумнів достовірність зазначеної інформації. Рідко трапляються «акцентовані» ознаки, виділені як маркери існуючих порушень самим дослідником, відсутність оціночних зауваг (доказових підтверджень), які б пояснювали трудність чи вказували на першопричину порушення.

Недостатньо висвітлюються у комплексній оцінці розвитку дитини факти, які дають підстави оцінити навчуваність дитини, тобто її здатність до засвоєння нового знання чи способу дії; досягнення результату поведінки під впливом допомоги.

В описах недостатня увага приділяється характеристиці інтелектуальних та перцептивних дій інтелектуального типу, способів орієнтування та дій (тобто оперування предметами, словом тощо) під час виконання певного завдання, що є дуже важливим показником для оцінки когнітивних можливостей розвитку дитини. Помітна тенденція непрямого означення їх прояву, уникання визначення як первинного чи провідного порушення серед інших та їх зв'язок.

Таким чином, багатоманітність і недостатня цілеспрямованість показників, відповідно до встановлених параметрів [2, Додаток 5], недостатня взаємопов'язаність їх у контексті опису діяльності дитини ускладнює трактування навіть визначених як «сильні» і «слабкі» сторін розвитку дитини, ускладнює усвідомлення суті провідного порушення. Неналежна узагальненість фактів створює враження незавершеності, неповноти Висновку або іншими словами «недовизначеності», і потребує його теоретичного уточнення і узагальнення. По суті, сам Висновок залишається мало продуктивним та неоднозначним щодо вирішення питання про категорію освітніх труднощів, тип порушень, а отже і рівня необхідної педагогічної підтримки та застосування адаптивно-модифікаційних заходів включення дитини у навчальний процес.

Висновок. З метою удосконалення комплексної оцінки розвитку, яка складається в Інклюзивно-ресурсному центрі, нами пропонуються (без претензій на вичерпність) такі пропозиції:

- в оцінці розвитку дитини виходити з головної цілі її спрямування – оцінювати дитину як суб'єкта учбової діяльності;
- відбирати для опису актуальних і потенційних здатностей провідними показниками, які виявляють діяльнісні здатності у межах заданих параметрів (відповідно до Форми Додатка 5) і характеризують: наслідувальні, практичні, предметно-практичні, наочно-образні, вербальні, афективні,

регулятивні дії та способи виконання елементарних завдань;

– зосереджувати опис інформації за параметром «Когнітивний розвиток» на здатностях і особливостях виконання різноманітних дій у межах пізнавальних процесів: практичних, розумових, перцептивних, імажинативних, вербальних;

– опис показників за визначеними параметрами завершувати стислим узагальненим означенням труднощів дитини, які висвітлюють проблему функціонування, як ризик виникнення освітніх труднощів;

– з метою здійснення оцінки розвитку дітей, розпізнання освітніх проблем яких утруднене складністю чи тяжкістю загальної картини психічного розвитку, що спотворює вияв його актуальних і потенційних можливостей, доцільно додатково проводити обстеження на предмет вивчення навчованості у контексті навчально-діагностичного експерименту з використанням відповідних методичних засобів;

– Висновок про комплексну оцінку доцільно завершувати узагальненим психолого-педагогічним висновком (діагнозом), з наведенням основних типологічних проявів загальної категорії порушення та визначення подальших педагогічних заходів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 № 2145-VIII. Дата оновлення: 10.10.2024 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 28.12.2024).

2. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 545. Дата оновлення: 30.08.2022 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.12.2024).

3. Психолого-педагогічні засади технологій супроводу дітей з особливими освітніми потребами у процесі їх соціальної інтеграції : кол. монографія / авт. кол.: Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко, Т. Д. Каменщук,

А. Г. Обухівська, Г. В. Якимчук; наук. ред. А. Г. Обухівська, Т. Д. Ілляшенко.
Київ : Ніка-Центр, 2020. 113 с. ISBN 978-966-521-755-8 URL:
https://lib.iitta.gov.ua/723321/1/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_psy-ped-suprovid_2020.pdf

4. Теоретико-методологічні засади оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами у вітчизняній спеціальній психології : колективна монографія / авт. кол. : Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко, Т. Д. Каменщук, А. Г. Обухівська, Г. В. Якимчук; за ред. А. Г. Обухівської, Т. Д. Ілляшенко. Київ : Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, 2023. 105 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737890>